

S U. Ն. Դ. Ե.

ԱՍՏՈՒԱԾԱՑԻՆ ԿԱՏԱԿԵՐԳՈՒԹԻՒՆ

Ե Օ Թ Ն Ե Բ Ո Ր Դ Ե Բ Գ

ԶՈՐՈՐԴ ՊԱՐՈՒԱԿ. ԱԿԱՀՆԵՐ ԵՒ ՇՈԱՅԱՆԵՐ
ԳՂԱԽՈՑ. ՊԱՏԻՔ ԱԿՈՀՆԵՐՈՒ ԵՒ ՇՈԱՅԱՆԵՐՈՒ.

ԲԱԽ. ՀԱՆԳԵՐՈՐԴ ՊԱՐՈՒԱԿ. ԲԱՐԿԱՑՈՑՔ

ԲԱԽԵԼ Սատան, բարէ Սատան այերբէ, Մուշնեց խըռպսոն իւղուրտիւնով մը Պլու-
նւ այն ազնիւ տանենազէտ իմաստունն (տոն:
Բաւ ինձ զի խախուսելով. «Մի վախնար,
ի՞նչ զօրութիւն ալ ունենայ, չէ կարող
Քիզ արդիկել այս ժայռէն վար իշնալու» :
Եետոյ անոր փըրոցուոյց երեսին
Գարձած՝ ըսաւ. «Անիմած գայլ», լու կեցիր.
Բարկութենէդ ինքինքըդ կեր, ըսպառէ :

Տ. 1-15. Պղուտոն, պահապան ջորրորդ պարունակին: Խրաքնակի պարունակի քով կը գտնէն քիցարանական անձ մը: պատկեր հն պատճեւած ախտն: Ակրերոն կեցած է որկրամասներուն վրայ: Պղուտոն պատհներուն և շոյներուն: Ամէն պարունակի պահապան կը ջանայ արգելի քերթողութիւններ: Նոյնը կը նէ Ողուանոն, կատարութիւնը զուրու պառթաւով տարօրինակ և անհասկանալի բա-
ռեսավ: Վիրզէլ կը յիշեցնէ անոր երկնքի կամքու, և Պղուտոն կը թուզն որ անցնին:

1. Բարեք. Երբ առջեն կը հասեւի, որ այս խօսքերը կատարութիւնէ ըսուած խօսքեր են. 5, 6, 10-12րդ տողերէն կը հետեւ որ այս խօսքերուն նպաստակն է ահասեկել քերթողը: Երբ տողէն կը հետեւ որ Վիրզէլու համար-
ցած ըլլայ Պղուտոնի այս տարօրինակ լեզուն, և երէ հասկցաւ, ըսել է որ է, կամ կրնայ ըլլալ մարդային որ եւ է լեզու մը: Գիտածա-
նիւ այշավի է: Պղուտոնի այս ծածկաբառու-
թեան իմաստը դուշակել ուզելը նեռաւած աշ-
խատութիւն մըն է, որուն պացոյց են հա-
զարումէկ տեսակ մեկնութենները, որոնց երկուուք իրարու չեն նմանիր: Ոմանք կը կար-
ծեն, և Ով սատուն, ավ սատան զեւ, ինչ նոր ու զարմանալի բան է որ այս նոր հիւրերը հոս են եկիր: Ուրիշներ կը կարծեն որ երբայցեց-
բն ըլլայ և կը սակենան: «Փախէ, սատա-
նայի եւրան, բօշէր փոխէ»: Ուրիշ մեկնու-
թիւն. «Ով սատան, ավ սատան, զուռու և էլ-
լան զեւերու: ի՞նչ բան է այս»: Կան ալ որ

Անպատճառ չէ խորանուունդ զիսն երթալնիս. Այսպէս կ'ուզուի հօն վերը՝ ուր Միքայէլ Բըռնարարող գոռող վիրագը պատժեց»: Առաջասաններն ինչպէս հովիս հովիս ուռուցիկ խանափընդող կ'իյնան՝ երբ կայմը կոտրի, Այնպէս ինկաւ այն ժանտ գազանը գետին: Այսպէս չորրորդ խոռոշին մէջ իջանք մենք, Յառաջնորդ միշտ ցաւալի ժայռէն վար՝ Որ աշխարհի բողոք մեղերն ընդգողէ:, Աստուածային արդարութիւն, ով գիպէ Այսքան պատժի և տանջանկներ նորանոր. Եւ հնջու զմեց այսչափ կըտանին մեր մեղքեր: Ինչպէս ալիք Վարիբդեսի վերեւ՝ հօն, Փըրին անոնց հետ՝ որոնց հետ կը բաղիսին, Հարկ է որ այսպէս պարեն հօն եղողներ: Հոս քան ուրիշ տեղ խուռն ամրութիւն մը տեսոյ, Որոնք ասկէ ամէկ զոռում զոչումով Գերորդին կուրեֆով բեռներ աշագին, Կը բաղնէին իրար, և ետքն ամէն ոք Նոյն զարնըւած կէտէն ետեւ կը դառնար Գոչելով. «Ի՞նչ կը բռնեա?», «Ի՞նչ կը սփռես»:

յունարէն կը համարին. Պառա օստան, ուռա: օստան, և լուս որ է, «Ո՛՛, ապստամբներ, ո՛՛, ապստամբներ, կ'օրսուեցէք», ո՛՛, ամանք ալ զազդ. Կը համարին և կը կարգին. Paix, paix! Satan, paix, paix! Satan, pas paix Satan, pas paix Satan, à l'épreuve!

2. Ավենագէտ. որ ամէն բան զիտցաւ, նաև գեւերուն իւղուն: Վիրզէլու պատկեր է մարդ-կային իմաստութեան: Ֆ. երգին մէջ ըստ: «Ո՛՛ զու որ կը պատուես ամէն արուեստ և դիմաւուն:», և Ծին մէջ. 7, 4. Կը գուէ զանի և ծով ամէն զիտցաւթեան»:

3. Գայլ. պատկեր պահանձութեան:

Տ. 16-66: Ավաններ եւ շալաններ: Զըր-
րոդ պարանակը կը հասնին: Հոյ սհագին
բացմութիւն մը հոդիներու, որոնք՝ դէմ ընդ-
դէմ երկու խումբ կազմաձ կուրեֆով բեռներ
կը շարին. իրարու կը զարնենին, վլար կը
նախատեն և կը կուըտին աղասինկերով: Գլորորկած կյատենին անոնց կը յիշեցնեն
զրամի ահազգին զումարները, զոր ադանները
զիկեցին և պահցին չափազանց նախանձա-
յութեանեամբ, և շոայնները վասնեցին: Կար-
ծեցին անուն մը վաստըկէ, «ամանք բրենց
պահանաւեամբ, ուրիշներինց շալլութեամբ»:
և ինչպէս ալիք. Սկելլայի և Քարերդեսի
միջւն, Մեկնիսայի նեղուցին մէջ, ուր Յանիոյ
և Տիւրենեան նուիրու ջուրերը իրարու կը
բաղնին և կը գիրուին:

Մութ վիրտպին այսպէս երկու կողմերէն
կը գառնային հանդիպակաց կէտը ճիշդ,
Նախատական խօսքն իրարու կըդինելով,
Քետոյ ամէն մին կը գառնար՝ հասնելով
Խոռոչին կէսը՝ գէպ ի միւս բախման կէտան⁸:
Եւ ես որբախ մէջ խորին ցաւ մ' ըզդալով,
Ըսի. «Վարպետ, տեղիկացոր ինձ խընդրեմ
Ո՞վ են ասոնք, կըդերական են բոլոր
Այս խոռոշուածներ՝ զոր ճախակողմն տեսնեմ»:
Եւ նա ինծի. «Նախկին կենաց մէջ իրենց
Ասոնք ամէնքն այնպէս եղան շըամիտ,
Որ ժախերնուն մէջ ըընաւ չափ չըւնեցան:
Յըստակ կերպով զայն իրենց ճայնն իսկ կ'ոռա-
կըկու կէտերն երրկը հասնին վիրապին, (նայ⁹)
Ուր ճակառակ մեղքեր զիրենք կը զատեն:
Կըդերական էին ասոնք, որ զուխնին
Մազէ ծածկոյթ չունին, պապեր, կարդինալք,
Որոնց վըրայ ագահութիւնը կ'իշխէ»:
Եւ ես. «Վարպետ, անտարակոյս պէտք եմ ես
Ճանչնալ ասոնց մէջէն քանի մը Հոգի,
Որոնք զիրենք պըզծեցին այդ ախտերով»:
Եւ նա ինծի. «Այսոքէդ ճանէ այդ խորհուրդ.
Այն անարդ կեանքը որ զիրենք տըզեղուց,
Անձնաշելի կ'ընէ զանոնք ամենուն:
Այն բաղխումներն յաէժարար պիտ' ընէն:
Գիրեղմանէն ասոնք ելլեն պիտի դուրս
Ափերնին գոց¹⁰, անոնք խոռոշուած մազերով:

Ագահութիւն և շռայլութիւն կորզելով
Զիրենք յերկնից՝ մատներ են այս կըռիւին,
Զոր պաճունել չեմ ուզեր իմ բառերով:
Կըրնաս տեսնել ունայնութիւնն արդ, որդեակ,
Բարիքներուն՝ որ են բախտին յանձնըւած,
Զորըս խըլ ջանան մարդիկ իրարմէ:
Զի այս բոլոր ոսկին որ կայ լուսնի տակ
Եւ որ երբեմն եղաւ, երբեք կարող չէ
Այս խոռոշուածներ հոգւոց մէկուն հանգիստ
«Վարպետ, սփանոր, ըսէ ինձ դարձեալ, (տարի)
Այս բախտ կոչածըր ինչ բան է, որ ունի
Իւր ճանկերուն մէջ աշխարհի բարիքներն»:
Եւ նա ինծի. «Ո՞վ անիմաստ արարածք,
Ինչպիսի մեծ ուզդիտութեան մէջ էք դուք.
Կ'ուզեմ որ արդ գու իմ կարծիք ընդունիս:
Նա որ զըլէ իր զիտութեամբ ամէն բան,
Ստեղծեց երկինքն՝ անոր տալով վարիչներ¹¹,
Եւ բաշխեց լոյսն այնպէս չափով¹² մ' հաւա-
Որ մէն մի մաս՝ լոյս տայ ամէն մի մասի: (սար,
Նվաճանապէս և երկրաւոր ֆառաքերուն
Կարգեց վարիչ¹³, հոգարարձու մ' ընդհանուր,
Որ մերթ ընդ մերթ փոխէ սնոսի բարիքներն
Ընտանիքէ նստանիք, տոնէմ մ' ուրիշ տոնմ:
Մարդկային խելքն առանց արգելք ըլլալու:
Այսպէս աշա ազգ մ' յօրանայ, միւսն հիւծի,
Դատաստանին համեմատ այն վարիչն՝
Որ ծածկըւած է՝ ինչպէս օձ խոստին մէջ:

5. Խոռոչ, ագահութիւն և շռայլութիւն աշ-
խարհիս ամենէն աւելի տարածուած ախտերն
են:

6. Ասիկ. ագահները. ամէկ. շռայլները:
7. Կը բրամեն. երկու խոռոշը ճամբայ ել-
ելուզ, հըելով կուրծով ահագին կոյտերը, կը
Հասնին իրարու, և կը զարնուին. Ինչն դար-
եւած կէտեն ետ կը դասնան, ըսերով շայու-
ները ապահներուն. Ինչ կը սեցմեն ապահնեն.
և ազահները շայուներուն. Ինչ կը զատնես:

8. Լին. մեծ պարունակին կէտը կը գրաւեն
ապահները, միւս կէտը շայուները. և միշտ ան-
դաշտար շարժման մէջ ըլլալով հանդիք, չեն
կարող սակայն անցնիլ ոչ ապահները՝ շայու-
ներուն կէտ պարունակին մէջ, և ոչ շայունե-
րը ապահներուն կէտ պարունակին մէջ: Պա-
րունակին մէջ անց կերպու կը զայնուին,
զիրար կը նախատեն, և ետ կը դասնան ա-
դահները, զիրորը կերպով շայուներուն ճեսուրով
մինչեւ այս կէտը զիրորը կերպուն ճեսուրով
ները, և շայուներն ալ՝ ապահներուն ճեսուրով
զիրորը լուսները անաներով կը սկըսին զիր-
որը: Որով այն բեաները պարբերական յա-

բառենական շարժման մը մէջ են, և յաւիտե-
նապէս շռայլներէ՝ աղանձներուն, և պահնե-
րէն՝ շռայլներուն կ'անցնին:

9. Ելուսն. ինձ կը սրիսն, և այլն:
10. Գոց. ագահները.՝ խոզուած. շռայլնե-
րը, խուլ. առածի մը համեմատ. վատնել մին-
չեն մազերը (dissipare sino a' capelli):
11. Վարիչիւն. Տանիկի ժամանակ կարծիք
էր որ ամէն երկինք, կամ երկնային գունտ կը
շարժէր Նըրշտատիկ մը ձեռքով: Այսպէս և
բանաց երկնային հրեշտակ մը կը կարծիքն:

12. Զափափ. այնակն որ այս կանոնաւու-
շարժմանը ամէն մը երկինք, իր լոյսը կը սփռէ
գէպ ի մերս. և ամէնքը իրենց բնական լոյսը
իրարու, կը ցոլացընեն՝ ներդաշնակ համեմա-
տութեամբ:

13. Վարիչ. նմանապէս և երկրաւոր հարը-
տութիւններուն և պատիներուն կարգեց կա-
նոնաւուրէ հրեշտակ մը, որ մերթ ընդ մերթ
ապիք ազգ ընտանիքը ուրիշ ընտանիք
փոխանցէ էշխամութիւնները և հարասութիւն-
ները, առանց մարդկային խելքը կարենալ ար-
գելք մ'ըլլալու:

Զեր գիտութիւնն հակառակիլ չէ կարող, կը խճամէ, դատէ, յառաջ կը վարէ իր տէրութիւնն, ինչպէս ուրիշ աստուածներ։ Դադար չունին բընաւ իրեն փոփոխմունք, Անհրաժեշտ հարկն անոր կու տայ երադել, Այսպէս ըստեազ փոփոխութեր պատահին։ Ասկէյ այն է՝ զոր ոյնքան կ'անիժեն Նոյն իսկ անոնք¹⁴ հրանցմէ պէտք էր զավուիլ, Նախատելով, պարասաւելով զայն զուր տեղ, Բայց երջանիկ է նա, զանոնք չի լըսեր, Ուրիշ նախկին արարածոց¹⁵ հետ զըւարթ Դարձնէ իր գունտներանութեամբ ըզմայլիար Դէվ աւելի մեծ տանջանքներն իջնենք արդ։ Կը խօնարժի¹⁶ վաղ մէն մի աստղ՝ որ կ'ելլէր Երր մեկնեցայ. հրաման չունինք յամելու»։ Պարունակին հանդիպակաց ափն անցանք, Ուր ըըլինելով եռանդնապտոյս մի ազգիւր՝ Թափի փոսի մը մէջ զոր ինքն է փրեր։ Զուրն աւելի սեւ էր քան թէ կապտագոյն, Եւ մենք մը թին այեց քովին քերելով, Սարսափիլի ճամրթ մը վար սողեցանք։ Դընէն և գորչ ափունքներուն ըստորոշն Երր կը հասնի սոյն այս գետակ տըխրադէմ, Կը ձեւացնէ ճահիճ մը ըլլուիք¹⁷ անունով, Եւ մինչ կեցած կը նայէի ուշադիր, Այն ճահճն մէջ սեւսայ ցեխոս մարդկիներ, Ամէնքն ալ մերկ և զայրագին դէմքերով։ Կը ծեծէին զիրառ ոչ լոկ ծեռքերով, Այլ թէ գըլիսով, թէ կուրծքով, թէ ոսքերով, Ակուներով պատըռաւելով մէկըզմէկ։

14. Անոնք, որոնք իմաստուն կը կոչուին, պէտք էին զինքը գովել, գետանով թէ ինչպէս նախախնամօրէն կը հորայ նա մարդկայլն երերը։

15. Անրաժեշտոց, ուրիշ հրեւտաներու հետ։

16. Կը խնարձի, գէն գէւերն անցած է. — Երր մեկնեցայ. (Դժ. Ա., 136, և Բ. 4). մինչ չոս ճամբորութեամբ վեց ժամ եւելած է։

17. Մահքս. յուն. տոնօց. որ կը նշանակէ ատելորին, տիրորին և նաև սովորան։

8. 109-130. Բարկացարութ. Ստիքսի սեւ աղմուտին մէջ նրաւած կը մաս բարկացարունըը, ուր քիչ, որ շատ, իրենց մեղեքուն ծանրութեան համեմատ, ընդհանրապէս անհանչելի՝ զիրենք ծածկող ցեխէն։ Անոնք որ մասսա ծածկուած են իրարու կը զարունըն և կը բըլքտէն զիրառ կասաղի կիրապով, անոնք որ բոլորովին իրած են՝ կը կարկաչեն խօսքեր և հառաջներ, Ստիքս՝ պատկեր է բարկութեան։

Բարի վարպետն ըստ ինձ. «Արդ, սե՞ս, որդեակ Բարիութենէ յալթուած մարդոց հոգիներն։ Նաեւ կ'ուզեմ որ ըստուգի հաւատասո, թէ՝ Հըրին տակն ալ մարդիկ կան որ հեծեն, Եւ այս Հըրին պըզպջակել տան դէպ ի վեր, ինչպէս կ'ըսէ քեզ աչքըդ ուր ալ դառնայ։ Խըրուած տըզմին մէջ՝ կ'ըսեն. «Փաղցը ոգին (մէջ), Զոր զուարձացմէ արեւ՝ թշուան եղանք մենք. Բարիութեան ծովի մոնւցաներով ներսերնիս։ Արդ սեւ ցեխին մէջ կը տանջուինք չարաշար»։ Այս երգն ահա կը կարկաչեն կոկրդոնէն, Զի շեն կարող արտարերել ամբողջ խօսք։ Ասպէս ուղղմին ու չոր ափին միջին մենք կազմեցինք մեծ աղեղ մ՛ աղոստ ճահճին Ակնձնառոյց՝ հոգիներուն ցեխակուլ, (չուրին, Եւ ի վերջոյ աշտարակի մ՛ ոտքն եկանք։

130

Շարայարելի թրդմ. չ. Ա. Վ. Ա. Խ. Ա. Խ.

— 620 —

ՍԱԳՆԻՍԱԿԱՆ ՔՈՒՆ ՀՅՌՈՆՏԻՍՄԵ

(Տար. տես էջ 87)

ԱՅ Ս Ս Երկու իրարու հակառակ կարծեաց առաջնոյն, այսինքն՝ Շարբոյին են. Թագորմեան զիմաւոր պաշտպաններն են. Պօղոս Ռիշէր, Ժիլ ար լու Թուրէթ, Պապինսիր, Փիզրը. Եւ ասոնք ամէնքն ալ մի և նոյն փաստերու վրայ կը հիմնեն իրենց կարծիքը. բայց Փիզրը՝ թուրի թէ քան զամէնքը առաւելագոյն պայծառութեամբ և զօրութեամբ կը ներկայացընէ այդ փաստերը՝ իրեն մէկ զասախօսութեան մէջ¹. Իրեն խօսքերը լսենք՝ որովք նա կը բացատրէ իր առաջին փաստը.

«Բոլոր բժշկաց փորձով զիւրաւ և ան-

1. *Leçons cliniques sur l'hypnotisme, — Վեհանուպուն. Des rapports de l'hystérie et de l'hypnotisme. II. p. 346.*